

Az 1994. ÉVI VÁLASZTÁSI KAMPÁNY

Az 1994-es választásokon a következő eredmények születtek (százalék): Fidesz (7,02); FKgP (8,82); KDNP (7,02); MDF (11,74); MIÉP (1,59); MSZP (32,99); SZDSZ (19,74); MSZMP (3,19); Agrárszövetség (2,1); Köztársaság Párt (2,55); 1% alattiak (3,24).

A kampányidőszak főbb jellemzői

A választások előtt már nyilvánvaló volt, hogy a társadalom alkotmányos úton leváltja a kormányzó koalíciót, és az ország történetében 1905 és 1990 után harmadszor is az ellenzék valamely politikai formációját juttatja kormányra. Ezt világosan jelezték a közvélemény-kutatások összesített trendjei.¹ Ennek ellenére a koalíció mértékadó erői bíztak abban: ha csak kis különbséggel is, de a keresztény-konzervatív bloknak sikerül relatív többséggel megnyernie a választásokat és fenntartania kormányzati szerepét. Úgy vélték, hogy a választási kampány koncentrálásával sikerül kimozdulni a kormányzati pozícióból is következő kedvezőtlen, a politikai bénultság jeleit mutató védekező helyzetből. Ennek a számításnak az a fentebb vázolt, logikailag koherensen felépített feltételezés-sor állt a háttérben, hogy az MSZP továbbra is politikai gettóban tartható egy markáns antikommunista, baloldallelles kampánnyal, a liberális tábor a Fidesz jobbközép irányváltásával megosztható, a kisgazdák radikális torgyánista szárnya pedig a koalíciópárti mérsékelt csoport aktív támogatásával párhuzamosan semlegesíthető, végleg kiszorítható a parlamenti keretektől. A miniszterelnök – akkor már Boross Péter – rosszul mérte fel a helyzetet: Csurka Istvánék táborát túl-, a torgyánisták kisgazdabefolyását pedig alábecsülte. Az MDF-en belüli extrém-populista jobboldal „cunctatori”² kezelése fontos jellemzője az antalli politikai stratégiának. A kormányzat igyekezett ezt a programot a gyakorlatban megvalósítani, ám a koncepció visszájára fordult a lépések radikalizmusa és a politika stílárís környezete miatt. A kormány meg sem kísérelte, hogy a társadalommal sokcsatornás kommunikációt folytasson. Stratégái azt gondolhatták, hogy elegendő a hatalom ismert technikáinak működtetése a formális jog keretein belül, valamint a kurzust ellenzők ideológiai megbélyegzésével összekötött személyi politizálás. A stabilitás statikus egyensúlya mögött sokasodtak a válságjelek, s a társadalom pragmatikusan gondolkodó, egyik ideológiai táborhoz sem tartozó középmezőnye, a radikális eszközökről tudatosan lemondva, már eldöntötte magában, hogy a soron következő választásokon, az urnák erejét felhasználva, megvonja a bizalmat a kormányzó elittől. A konstruált ellenfél győzelmét az MDF szinte előkészítette.

¹ Egy, az MTA Politikatudományi Intézetében lefolytatott 1993. decemberi felmérés szerint az MSZP 21,2, a Fidesz 16,3, az MDF 14, az SZDSZ 11,3, az FKGP pedig 6,0%-os támogatottsággal rendelkezett, ami arra utal, hogy a jobboldal a választások előtti hónapokban tovább veszített az esélyeiből. (Bruszt László-Simon János: Az Antali-korszak után, a választások előtt – avagy demokráciánk és pártjaink az állampolgárok szemével. In: *Magyarország politikai évkönyve*. Szerk.: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Demokrácia Kutatások Alapítvány, Budapest, 1994. 793.)

² Fabius Maximus (i. e. 275-203) római hadvezér, aki az összecsapást halogató taktikájával (ezért Cunctator) végül is legyőzte az ellenséget.

A választást megelőző hetekben az MDF ideológiai támogatói – az előre megtervezett stratégiának megfelelően – igyekeztek a kampányt az MSZP-re koncentrálni, a szocialistákat elszigetelni és lejáratni. Elsősorban a Magyar Televíziót sikerült felhasználniuk erre a célra. A párt elnökének durva lejáratására irányuló műsorok a nézők többségében visszatetszést váltottak ki. Az alkalmazott módszereket azok is elutasították, akik egyébként nem kedvelték különösebben sem az MSZP-t, sem Horn Gyulát. A múlt célzatos visszaidézése olyan túlzásokba torkollott, hogy a kampány a szándékkal ellentétes hatást váltott ki, s azokra ütött vissza, akik profitálni szerettek volna belőle. Ugyanakkor a Fidesz grandiózus köztéri kampánya felerősítette a negatív hatást, a kettő együtt végképp mesterkéltté és hiteltelenné vált. Olyan helyzet alakult ki, amelyben a magát nemzetinek feltüntető centrum szinte sulykolta a közvéleménybe: ha le akarja váltani a kormányt, az egyedüli alternatíva az MSZP-re leadott szavazat.

Az SZDSZ nem volt könnyű helyzetben, mivel éppen az a célja sérült, hogy meggyőző alternatívaként fogadtassa el magát. Mégis, a pártnak sikerült olyan hatékony kampányt folytatnia, amely pozitív volt, nem alkalmazott lejárató, visszatetszést kiváltó, túlzó elemeket. Néhány hónap alatt felépítette Kuncze Gábor nyilvánosság-imázsát, és egy pragmatikus-liberális alternatíva vázolásával kívül került a minden más pártot a perifériára sodró örvényen.

A választásokat a köztársasági elnök azután tűzhetette ki, hogy lezajlott egy rövid alkotmányjogi vita.³ Miután május 2-án lejárt az országgyűlés mandátuma, az ezt követő – a korábbi évtizedek szokásainak megfelelő – vasárnapon meg lehetett tartani a választásokat. A második fordulóról a választási törvény értelmében az Országos Választási Bizottság (OVB) döntött.⁴

Az OVB-n belül a jogértelmezés eszközeivel folyt a csatározás a kampány tisztaságáért. A testület igyekezett kívül maradni a kampány érdemi folyamatain, ám amikor a formális jog keretein belül a választásetikai normák nyilvánvalóan sérültek – elsősorban a tv-híradó műsorszerkesztési gyakorlatában –, az OVB többsége

³ A vita háttérében az a szabályozási hiányosság állott, hogy az alkotmány semmiféle normatív utalást nem tartalmazott arra: a köztársasági elnöknek milyen időpontra kell kitűznie a választásokat. A kormány ragaszkodott ahhoz, hogy a választásokra az országgyűlés megalakulásától számított négy év lejáta után kerüljön sor. Voltak olyan vélekedések is, hogy a ciklusidő végére meg kell választani az új parlamentet, ami azt jelentette volna, hogy a választásokra a négy évvel korábbihoz hasonló időpontban, március-áprilisban sort kell keríteni. A köztársasági elnök a nem egységes szakmai érvek tanulmányozása alapján úgy döntött, hogy e kérdésben nincs értelme az ütközésnek, és részben engedett a konzervatív tábornak. Az elnöki döntést senki sem vitatta: az első forduló május 8-i dátuma minden fél számára elfogadhatónak bizonyult.

⁴ A vitát csak többszöri szavazással lehetett lezárni, s végül az OVB elnöke, Németh János szavazata döntött. Ez azt jelentette, hogy a második fordulót május 29-én kellett megtartani. E döntést élénk vita előzte meg. A kormánykoalíció pártjai által delegált szakértők a háromhetes intervallum mellett érveltek, nyilvánvalóan azzal a megfontolással, hogy a két forduló között több idő marad a formálódó szocialista-szabad demokrata oldal elleni kampányra. Az ellenzéki szakértők az ezzel ellentétes törekvést jelenítették meg, az MSZP és az SZDSZ még pünkösdi vasárnap előtt, május 15-én szeretett volna új parlamentet választani. A Fidesz nem képviselt határozott álláspontot, de a rövidebb időköz felé hajlott, csakúgy, mint a kisebb parlamenten kívüli pártok zöme. Az OVB-n belül a parlament által választott tagok többsége a kormány álláspontját osztotta. Az Országos Választási Iroda szakmai érveket hangoztatva tette ugyanezt: azzal argumentáltak, hogy a választási eredményeket kétségbe vonók által kezdeményezett jogorvoslati eljárások technikailag nem tesznek elfogadhatóvá rövid időköz, a hétköznapra eső dátumot pedig a szokásokra hivatkozva opponálták.

fellépett a választások tisztaságának megőrzése érdekében, arra hivatkozva, hogy a hatályos választási törvény ezt feladatává, s egyben kötelességévé is teszi. Ezeket a döntéseket azonban a Legfelsőbb Bíróság, erősen vitatható jogértelmezéssel, a konzervatív jogszolgáltatás keretében sorra-rendre megsemmisítette, arra hivatkozva, hogy a törvény, a feladat definiálásán túl, nem biztosít konkrét hatáskört az OVB-nek. A közvéleményt azonban ezek a jogértelmezési viták egyáltalán nem befolyásolták, mivel a vélekedéseket a napi általános érdekeken túl nem a pozitív jog, hanem a politikai és a hétköznapi erkölcsi normák irányították.

Horn Gyulának a választás előestéjén, a kampánycsend idején bekövetkezett balesete elvette a kampány személyre koncentráltságának maradék erejét is, de nem változtatta meg lényegesen a választáspolitikai képletet. Annyi hatása e váratlan eseménynek feltehetően lehetett, hogy növelte a részvételi hajlandóságot. A választásokra jól szervezetten, mindenféle technikai anomáliától mentesen került sor, a polgárok a szavazóhelyiségekben kifejezhatték valódi politikai akaratukat.

Részlet Szoboszlai György *Hagyományteremtés. A kormány megbukik a választásokon – 1994* című tanulmányából.